

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа с. Цалык»

Программа принята
на заседании ШМО

 Зибцева М.А.

Согласовано
зам. директора по УВР

 Годжиева Д.Э.

Утверждаю
Директор МБОУ СОШ с. Цалык

Дзгоева Д.С.

(п. протокол № 1 от 28.08 2023 г.)

(приказ № 124 от 29.08 2023 г.)

**Кусæн программæ
литературон кæсынадæй мадæлон æвзагыл
3 къласæн**

Составила: учитель начальных классов
Джусоева З.М.

с. Цалык, 2023-2024г.

Æмбарынгәнән фыстæг

Программæ арæст æрцыд ног Федералон Падзахадон Ахуырадон Стандарты (ФПАС-ы), «Ирон æвзаг æмæ литературæйы программæ 1-4 кълæстæн»- ы домæнтæм гæсгæ, 3-æм кълæсты ахуыргæнджытæн æххуысæн.

Кусæн программæ арæст æрцыд ног стандарты домæнтæм гæсгæ æмæ ЮНЕСКО-йы кафедрæйы арæст ахуырадон комплекты бындурыл. Ирон литературон кæсынадæн лæвæрд цæуы къуыри 1 сахаты 1-аг æмæ 2-аг четвертты, 2 сахат 3 æмæ 4 четвертты (æдæппæт 34 ахуырадон къуырийы - 51 сахаты). «Ирон литературæйы программæ 3 кълæс»- ы хæстæ баххæст кæныны тыххæй пайда конд цæуы чиныг: **Дзапарты 3. Кæсыны чиныг 3 къласæн. Дзæудж. 2020**

Райдайæн скъолайы бындур æвæрд æрцæуы сывæллæтты алывæрсыг рæзтæн.

Уымæ гæсгæ ирон æвзаг ахуыр кæныны хъуыддаг арæст у ахæм нысан æмæ хæстæ сæххæст кæнынмæ:

- хъуамæ сывæллæттæ сæ кæрæдзимæ иронау дзурын сахуыр уой. Уый тыххæй та хъæуы фидар фæлтæрддзинад кæсын, фыссын æмæ хъуыды кæнынæй;
- иумæйаг ахуырадон зонындзинæдтæ бæрзонддæр кæнын; ныхасы рæзтыл кусын; фылдæр базонынмæ æмæ интеллект уæрæхдæр кæнынмæ тырнын;
- мадæлон æвзаджы фæрцы сывæллоны алывæрсыгæй хъомыл кæнын;
- хъазты хуызы сывæллæтты эмоционалон уавæр рæзын кæнын;
- зонындзинæдтæ фылдæр кæнынмæ тырнындзинад рæзын кæнын.

Куыд зонæм, афтæмæй æппæтæй хуыздæр фадат уыцы нысанта сæххæст кæнына æн ис кæсыны урокты.

Ног (дыккаг фæлтæры) стандартты домæнтæ сты, цæмæй Уæрæсейы цæраг алы адæмæн дæр йе 'взаджы кад се 'хсæн бæрзонддæр ист æрцæуа, цæхгæр фæхуыздæр уа йæ ахуыр кæныны хъуыддаг. Уыцы хæстæ та æххæст кæны райдайæн скъола.

Кæсыны программæйы сæйраг идея у скъоладзауы ахуыры процессы сæйраг архайæг уæвынмæ сразæнгард кæнын.

Кæсыны программæйы сæйраг хицæндзинад – скъоладзаутæн комплексон æгъдауæй литературон кæсынады æгъдæуттæ бацамонын.

Кæсыны программæйы спецификон хицæндзинæдтæ:

- текстыл бакусын куыд ныхасы иуæгыл;
- литературон уацмысы дзырдты аивдзинад æмæ сæ хицæндзинæдтæ жанртæм гæсгæ æвзарын;
- уацмысы æвзаг æмæ сывæллæтты ныхасыл уыцы иумæ куыст;
- уацмысыл æмæ сывæллæттæн фыст чингуытыл иумæйагæй кусын;
- сывæллæттæн тексты тыххæй зонындзинæдтæ дæттын, æмæ аивадон - литературон уацмысы мидис æмбарын кæнгæйæ сабиты миддуне хъæздыгдæр кæныныл куыст.

Программæ домæ, цæмæй скъоладзаутæ базоной тексты сæйрагдæр хъуыды рахицæн кæнын, уацмысы мидис хи ныхæстæй радзурын, дзырдты нысаниуæг зонын, текстæн йæ аивадон æууæлтæ рахатын; сахуыр уой хъуыды кæнын, рæза сæ аивадон æнкъарынад, цымыдис æмæ разæнгард кæной чиныг кæсынмæ.

Кæсыны программæйы сæйраг нысан: сабиты чиныг кæсынмæ разæнгард кæнын ; ирон, уырыссаг ама æппæтдунеон литературæйы хуыздæр уацмысты фæрцы сывæллæтты миддуне хъæздыгдæр кæнын.

Кæсыны программæйы сæйраг хæстæ:

1. скъоладзауты дзырдгай хъæраг кæсын ахуыр кæнын;

2. чиныг кәәнә хицәән уацмысы мидис әмбарын;
3. литературон уацмыстә жанртәм гәсгә әвзарын зонын;
4. сывәлләттәән фыст литературәйы зындгонддәр авторты зонын; цы уацымстә ахуыр кәәның, уыдоны авторты зәрдыл дарын.
5. уацмысы архайджыты мидуавәр әнкъарын;
6. цардмә эстетикон әнкъарәнтә гуырын кәәнын;
7. сывәлләтты дунәәмбарынад уәрәх кәәнын;
8. сывәлләтты ныхас хәздыг кәәнын;
9. скьоладзауты чиныг кәәсынмә разәнгард кәәнын.

2. Текстыл кусгәйә сывәлләтты ныхасы арәхстдзинад разынгәәнәән мадзәлттә:

1. Кәәсыны навыктә рәзын кәәнын:

- раст әмә әмбаргә каст;
- дзырдгай каст;
- хуыздәр кәсәджы конкурстә әмә ерыстә аразын;
- тагъд кәәсыныл фәлтәрын.

2. Аив кәәсын әмә дзурын:

- хъәрәй әмә хинымәры каст;
- раст дикции аразын, хъәләсонтә әмә әмхъәләсонты раст артикуляцийыл куыст;
- тагъддзуринагтә кәәсын;
- орфөзийы нормәтә ахуыр кәәнын;
- рольтәм гәсгә кәәсын.

3. 2-әм къласы «Литературон кәәсынады» сәйраг ахуыргәәнинаг әрмәг (51 сах.)

Сәрды мысинәгтә (5сах.). Тагъддәр уайут уе скьоламә! (3сах.). Уарзын дә, сызгәәрин фәззәг! (5сах.). Хорзәй хорз зәгъын хъәуы, әвзәрәй та- әвзәр(10сах.). Скодта Митын Ләг йә урс кәрц (5сах.). Әнәзивәг куы уай – хуыздәр бынат дә бар! (7сах.). Мәргътә әмә цәрәгойты дунейы (5сах.). Ләгас цәуай, уалдзәг! (4сах.). Кәм райгуырдатә, мәхи кәм базыдтон (6сах.). Фольклоры чысыл хуызтә: уыци-уыцитә, әмбисәндтә, нымайәнтә, ирхәфсәнтә. Адәмон сфәлдыстад: адәм әмә цәрәгойты тыххәй аргәуттә. Палиндромтә. Аив литературон жанртә(басня, радзырд, аргәау, әмдзәвгә). Зымәг, фәззәг, уалдзәг әмә сәрды тыххәй уацмыстә.

Ирон сывәлләттәән чи фыста, уыцы классикты сфәлдыстад(Хетәгкаты Къоста, Коцойты Арсен, Дзесты Куыздәг әмә иннәтә). Нырыккон фысджыты сфәлдыстад. Уацмысты мидис. Аргәутты геройты фәлгонцтә; сфәлдыстадон хәсләвәрдтә(радзырд кәронмә ахәццә кәәнын, сәргонд әрхъуыды кәәнын әмә а.д.); уацмыс аивгәәнәән мадзәлттә.

Сабидуджы тыххәй уацмыстә әмә сә автортә. Уырыссаг литературәйә әрбайсгә уацмыстә. Сә авторты сын зонын(Е. Пермяк, К. Ушинский, М. Зощенко әмә әнд.). Зәрдывәрдәй ахуыргәәнинаг әрмәг әмә кәәсыны әрмәг.

Аив литературә рәзы аив ныхасәй. Уый нывәфтыд кәәны әрдз әмә цард, әвдисы адәймаджы әнкъарәнтә, йә хъуыдытә, йә хъуыддәгтә. Уый адәймагмә әвзәрын кәәны сыгъдәг бәллицтә әмә рәсугъд фәндтә әмә йә хоны бәрзонд нысанмә. Уымә гәсгә аив литературәйәән ис ахъаззаг ахадындзинад адәмы царды.

Ахуырады сәйраг фәрәзтәй иу у литературон кәәсынад. Уый сабиты бакәны аив литературәйы дунемә, байгом сын кәәны царды дуәрттә. Уый сын әвдисы хорз әмә фидауц, ахуыр сә кәәны аив дзурын әмә сәхи нывыл әмә уәздан дарын.

Сывәллон литературон кәәсынады фәрцы базоны әрдзы цард, йә сусәгдзинәдтә әмә йә фидауц. Базоны адәймаджы удыхәд, йә царды нысан, йе сгуыхтытә, базоны

хæрзæгъдæуттæ æмæ сыл йæхи ахуыр кæны. Фæзминаг цæвиттонтæ йын дæттынц ныфс æмæ йæ цæттæ кæнынц зынтæ сæттынмæ.

Литературон кæсынад сабитæн æнкъарын кæны нывæфтыд ныхасы ад, йæ аивдзинад, уарзын ын кæны мадæлон æвзаг, амоны йын ныв æмæ фæлгонц уынын. Уый сывæллонны цымыдис кæны уацмыстæ кæсынмæ, диссæгтæ зонынмæ, сфæлдыстадмæ. Йæ фæрцы ахуырдауæн æппæтвæрсæгæй раргом вæййынц уацмысы мидис æмæ аивад сæ иудзинады.

Дзырдаивад æмхуызон æндавы зонд æмæ зæрдæ. Йæ ахуыр кæнынæн ис йæхи методикон фæрæзтæ — уыдон домынц уацмысмæ æппæтвæрсæгæй кæсын. Уацмысæн йæ сюжет, йæ мидис æвзарын иу хъуыддаг у. Фæлæ уый æмрæнхъ уацмыс кæсын ахуырдауæн хъуамæ уа æхсызгон æмæ дзы иса аивадон æхцондзинад.

Скъоладзау хъуамæ бамбара авторы цæстæнгас æрдзмæ, цардмæ, цаутæм, хъуамæ дзы рахата, цы у хорз æмæ æвзæр, рæсутгъд æмæ фыдуынд, кад æмæ æгад. Хъуамæ базона уыцы фæзындтæм йæхи цæстæнгас æвдисын.

Райдайæн кълæсты литературон кæсынадæн йæ сæйраг нысан у скъоладзауты раст æмæ рæвдз кæсыныл сахуыр кæнын. Текстæ дæттын хъæуы ахæм домæнтæм гæсгæ: хуымæтæгæй рахизын вазыгджынмæ, æнцонæй - зынмæ. Æмбаргæ касты фæрцы сабитæн сæ бон уыздæн уацмысы мидис бамбарын æмæ йын йæ аивдзинад банкъарын.

Программæ домæ, цæмæй скъоладзаутæ базонæй, текстæ сæйрагдæр цы у, уый рахицæн кæнын, уацмысы мидис хи ныхæстæй радзурын, дзырдты нысаниуæг зонын, текстæн йæ аивадон æууæлтæ рахатын.

Ахуырадон программæты райдайæн кълæсты литературон кæсынадæн ис иумæйаг амындтытæ. Уæрæх бартæ лæвæрд цæуы чиныгаразæгæн текстæ равзарынæн, фæлæ уымæ йæ хæс у иттæг бæрзон. Уацмыстæ хъуамæ уой хæрзхæд æмæ цымыдисаг, æнцон кæсæн æмæ æнцон дзураг; сæ жанртæм гæсгæ та — алыхуызон: æмдзæвгæтæ, цыбыр радзырдтæ, æмбисæндтæ æмæ уыци-уыцитæ, хъæзтытæ-нымайæнтæ æмæ зарджытæ, аргъæуттæ, таурæгъон æмбисæндтæ (басня, притча), драмон уацмыстæ (этиодтæ, скъуыддзæгтæ). Чингуыты хъуамæ уа, иры истори, ирон цардыуаг æмæ ирон хæрзæгъдæуттæ кæм зынынц, фæзминаг хъуыддæгтæ æвдыст кæм цæуынц, ахæм уацмыстæ.

Кæсыны фæлтæрддзинад

Ахуыры азы фыццаг æмбисы скъоладзаутæ хъуамæ базонæй: æмбаргæ, аив æмæ раст кæсын минутмæ 80-85 дзырды онг.

Ахуыры азы дыккаг æмбисы хъуамæ зоной: æмбаргæ, аив æмæ раст кæсын минутмæ 80-90 дзырды. Кæсгæ-кæсын æрлæууын æмæ хъæлæсы уаг раст аразын. (Зын дзырдтæ уæнггай кæсын.) Ранымад хъæлæсы уагæй æвдисын. Чысыл текст хинымæр кæсын.

Чиныгмæ гæсгæ куыст

Ахуырдауты хæс у, цы уацмыс бакастысты, уый мидисæй фæрстытæн раст дзуапп раттын, ахуыргæнæджы раныхас æмæ кастмæ хъусын, хи ныхæстæй йæ радзурын. Сæ хъуыдымæ гæсгæ кæрæдзимæ хæстæг цы дзырдтæ сты, уыдон иртасын, сæ нысан сын зонын. Ахуыргæнæджы æххуысæй текстæ архайджыты характеристика дæттæг дзырдтæ æмæ хъуыдыйæдтæ ссарын. Хъуамæ зоной фæрстытæм гæсгæ текст хайттыл дих кæнын, ахуыргæнæджы æххуысæй текстæ сæйраг хъуыды æвдисæг бынаттæ ссарын, ахуыргæнæджы разамындай хи цæстдарæнтæм гæсгæ афæдзы афонты, æрдзы, боныхæды æмæ хъазæнты тыххæй радзурын. Хъуамæ зоной радзырд, аргъау, æмдзæвгæ

кæрæдзийæ иртасын, амынд текстæ наизустъ дзурын. Сæ хæс у зындгонд фысджыты нæмттæ зонын, сæ уацмыстæ сын ранымайын, хæдзары цы чингуытæ кæсынц, уыдоны тыххæй радзурын.

Сæйраг домæнтæ скъоладзауты зонындзинæдтæм æмæ арæхстдзинæдтæм.

- æмбаргæ, аив æмæ раст кæсын;
- хъæлæсы уаг раст аразын;
- чысыл текст хинымæр кæсын;
- цы уацмыс бакастысты, уый мидисæй фæрстытæн раст дзуæппытæ дæттын;
- сæ хъуыдымæ гæстæ кæрæдзимæ хæстæг дзырдтæ иртасын;
- радзырд, аргъау, æмдзæвгæ кæрæдзийæ иртасын;
- зындгонд фысджыты нæмттæ зонын, сæ уацмыстæ сын ранымайын.

УНИВЕРСАЛОН АХУЫРАДОН АРХÆЙДТЫТÆ:

Зонындзинадтæ райсыныл архайд (познавательные):

Информаци агурын тексты, таблицæты, иллюстрациты, схемæты, компьютеры. Кæсыны алыхуызтæй пайда кæнын: фактуалон, æмбæхст хъуыдытæ.

Анализ кæнын (сæйраг хъуыды хицæн кæнын, цæмæй арæзт у), хатдзæгтæ кæнын фактты бындурыл.

Фæзындтæ æмæ факттæ къордтыл дих кæнын, информаци аразын (пыланы, тексты, таблицæйы, схемæйы хуызы).

Факттæ, фæзындтæ, абстрактон æмбарындтæ кæрæдзимæ барын. Аххосæгтæ агурын æмæ сын хатдзæгтæ кæнын. Ахуыргæнæджы æххуысæй, кæнæ хибарæй ассоциатитæ агурын, модельтæ аразын.

Регулятивон универсалон архайд:

Нысан æвæрын, проблемæ агурын æмæ æвæрын (урокаен, проектæн) ахуыргæнæгимæ æмæ хибарæй.

Нысан сæххæст кæныны фæрæзтæ агурын къордты кусгæйæ, кæнæ ахуыргæнæджы æххуысæй.

Ахуыргæнæджы æххуысæй кæнæ хибарæй архайдæн пылан аразын. Пыланмæ гæстæ кусын, нысанымæ йæ барын, рæдыдтæ агурын æмæ сæ раст кæнын. Критеритæм гæстæ нысан сæххæст кæныны къæпхæн сбæрæг кæнын.

Коммуникативон универсалон архайд:

Хи хъуыдытæ искæмæн дзурын, аргументтæ æмæ сæ факттæй æххæст кæнын. Хи хъуыдытæ аивынмæ цæттæ уæвын, контр аргумент тыхджындæр куы рауайа, уæд. Критикон цæстæнгас химæ. Диалогы архайын: Искæмæ хъусын æмæ йæ фехъусын. Æндæр искайы позици æмбарын (тексты авторимæ диалогы цæуын). Алыхуызон хæстæ сæххæст кæныны тыххæй фысгæ æмæ дзургæ текстæ аразын (хибарæй æмæ ахуыргæнæгимæ). Коммуникативон хæстæ сæххæст кæнынаен алыхуызы ныхасы ситуацитæ аразын. Къæйтты, къордты кусын (лидеры, критикы, æххæстгæнæджы ролы). Конфликттæ мынæг кæнын, баныхас кæнын зонын, барын.

Удгоймагон универсалон архайд (личностные):

Адæймаджы раконд хъуыддаг адæймагæй хицæн кæнын зонын, алыхуызон ситуациы йын аргъ кæнын зонын. Адæймаджы раконд хъуыддагтæй хорз кæнæ æвзæр рахонæн кæцыйæн ис, уый æмбарын (афтæ хи хъуыддагтæн дæр). Хи хорз, кæнæ æвзæр миниуджытыл сæттын æмæ сæ æмбарын. Дæ райгуырæн бæстæимæ, Уæрæсеимæ дæ цы бæтты, уыцы миниуджытæ зонын æмæ сæ дзурын. Дæхи хуызæн чи нæу, ахæм адæмимæ дзурын зонын, æндæр адæмы хæттыты минæвæрттæн аргъ кæнын. Иумæйаг хи дарыны æгъдæуттæй пайда кæнын зонын, конфликттæй хи хъахъхъæнын. Алыхуызон ситуациы хи дарыны æгъдæуттæ æвзарын зонын. Хи æвзæр миниуджытæ зонын æмæ сын дзуапп дæттын (хи æфхæрын зонын, искайы æфхæрд æмбарын дæхи раконд æвзæр хъуыддаджы тыххæй)

№	Сахæтты нымæц	Урочы темæ	Универсалон ахуырадон архæйдтытæ	Урочы тип	Равзаринаг фарстатæ	Æмгъуыд	
Сæрды мысинæгтæ (3сах)							
1		» Хетагкаты Къоста. «Сард»Тагъддзуринаг	Зонындзинадтæ райсыныл архайд (познавательные): информаци агурын тексты, таблицæты, иллюстрациты, схемæты, компьютеры. Кæсыны алыхуызтæй пайда кæнын: фактуалон, æмбæхст хъуыдытæ. Анализ кæнын (сæйраг хъуыды хицæн кæнын, цæмæй арæзт у), хатдзæгтæ кæнын фактты бындурыл. Фæзындтæ æмæ факттæ къордтыл дих кæнын. информаци аразын (пъланы, тексты, таблицæйы, схемæйы хуызы).	Ног темæ ахуыр кæныны урок	Зонын: уасмысты сæргæндтæ, жанртæ, сæ авторты Уацмысы жанр зонын. Æрдзы рæсугъддзинад æмæ хъæздыгдзинад æмбарын æмæ йын аргъ кæнын. Чиныджы нывмæ гæсгæ халсарты нæмттæ зонын. Тагъдзуринаг бахъуыды кæнын.Æмдзæвгæ зæрдывæрдæй сахуыр кæнын. Арæхсын – уацмыс аив, раст, æмæ æмбаргæ кæсынмæ – уацмысы темæ æмæ сæйраг хъуыды рахицæн кæнынмæ; – æмдзæвгæ зæрдывæрдæй ахуыр кæнынмæ; – текст хи ныхæстæй дзурынмæ, хæйттыл æй ди кæнынмæ, пълан ын аразынмæ - тексты сæйраг хъуыды хицæн кæны		
2	1	«Рувас ама уарыкк» Амбисонд	Факттæ, фæзындтæ, абстрактон æмбарынадтæ кæрæдзиймæ барын.	Ног темæ ахуыр кæныны урок	Зонын: уасмысты сæргæндтæ, жанртæ, сæ авторты Уацмысы жанр зонын. Æрдзы		

			Аххосæгтæ агурын æмæ сын хатдзæгтæ кæнын. Ахуыргæнæджы æххуысæй, кæнæ хибарæй ассоциацитæ агурын, модельтæ аразын.		рæсугъддзинад æмæ хъæздыгдзинад æмбарын æмæ йын аргъ кæнын. Чиынды нывмæ гæсгæ халсарты нæмттæ зонын. Тагъдзуринаг бахъуыды кæнын.Æмдзæвгæ зæрдывæрдæй сахуыр кæнын.Арæхсын – уацмыс аив, раст, æмæ æмбаргæ кæсынмæ – уацмысы темæ æмæ сæйраг хъуыды рахицæн кæнынмæ; – æмдзæвгæ зæрдывæрдæй ахуыр кæнынмæ; – текст хи ныхæстæй дзурынмæ, хæйттыл æй ди кæнынмæ, пълан ын аразынмæ - тексты сæйраг хъуыды хицæн кæны			
3	1	«Сардыгон райсом» Хозиты М.»Нал баззади бонай»	Регулятивон универсалон архайд: Нысан æвæрын, проблемæ агурын æмæ æвæрын (урокæн, проектæн) ахуыргæнæгимæ æмæ хибарæй. Нысан сæххæст кæныны фæрæзтæ агурын къордты кусгæйæ, кæнæ ахуыргæнæджы æххуысæй.	Ног æрмæг	Уацмысты жанртæ зонын. Æрдзы рæсугъддзинад æмæ хъæздыгдзинад æмбарын æмæ йын аргъ кæнын. Чиынды нывмæ гæсгæ дыргътæ æмæ халсарты нæмттæ зонын. Радзырдæн сæргонд æвзарын. Æрдзон зонинагтæ бахъуыды кæнын. Текст æмбаргæ каст кæнын. йæ сæйраг хъуыды йын æмбарын.			
4	1	«Рувас ама Сагъ» Эзоп	Ахуыргæнæджы æххуысæй кæнæ	Ног æрмæг	Жанр: литературон аргъау. Цæмæн у аргъау? Афæдзы афонты æрдзы			

			хибарæй архайдæн пълан аразын. Пъланмæ гæсгæ кусын, нысанимæ йæ барын, рæдыдтæ агурын æмæ сæ раст кæнын. Критеритæм гæсгæ нысан сæххæст кæныны къæпхæн сбæрæг кæнын.		ивддзинадтæ иртасын. Текст хи ныхæстæй дзурын, хæйттыл æй дих кæнын зонын. Прозæ æмæ поэзийы хицæндзинад æмбарын. Рифмæ. Нывты диссагæй цы ис?		
5	1	Чеджемты Г. «Санаты Сем»(Цыбыргондай) .	Коммуникативон универсалон архайд: Хи хъуыдытæ искæмæн дзурын, аргументтæ æмæ сæ факттæй æххæст кæнын. Хи хъуыдытæ аивынмæ цæттæ уæвын, контр аргумент тыхджындæр куы рауайа, уæд. Критикон цæстæнгас химæ. Диалогы архайын: Искæмæ хъусын æмæ йæ фехъусын. Æндæр искæйы позици æмбарын(тексты авторимæ диалогы цæуын). Алыхуызон хæстæ сæххæст кæныны тыххæй фысгæ æмæ дзургæ тексттæ аразын (хибарæй æмæ ахуыргæнæгимæ). Коммуникативон хæстæ сæххæст кæнынæн алыхуызы	Ног æрмæг	Зонын - уасмысты сæргæндтæ; -жанртæ, авторты нæмттæ; -сæйраг мидис; -сæрды мæйты нæмттæ Арæхсын – уацмыстæ аив, раст, æмæ æмбаргæ кæсынмæ; -уыци-уыцитæ æмæ ирхæфсæнтæ зæрдывæрдæй дзурынмæ; -тагъддзуринагтæ рæвдз æмæ раст дзурынмæЖанр: радзырд. Ныфсхаст æмæ хъæбатырдзинады тыххæй. Радзырды мидис æмбарын. Иннæ сывæллæтты миниуджытæн аргъ скæнын. Æмбисæндтыл куыст. Ирхæфсæн. Уыци-уыци.		
6	1	Зоценко(Хозиты Петры талмац «Аппаты сайрагдар» Михаил).	Алыхуызон хæстæ сæххæст кæныны тыххæй фысгæ æмæ дзургæ тексттæ аразын (хибарæй æмæ ахуыргæнæгимæ). Коммуникативон хæстæ сæххæст кæнынæн алыхуызы	Рефлекси. Контролон урок.	Сæрды тыххæй цы æрмæг рацыдысты, уымæй цы бадардтой сæ зæрдыл. Хи хъуыдытæ радзурын. Цыбыр радзырдтæ аразын. Æмдзæвгæ зæрдывæрдæй дзурын. Цы автортимæ базонгæ сты, уыдонæй кæй бахъуыды кодтой.		

			ныхасы ситуаци тæ аразын. Къæйтты, къордты кусын (лидеры, критикы, æххæстгæнæджы ролы). Конфликт тæ мынæг кæнын, баныхас кæнын зонын, барын.				
7	1	«Хаматы балц сахарма». Джыгкайт ы Шамил Мастаймаран	Удгоймагон универсалон архайд (личностные): Адæймаджы раконд хъуыддаг адæймагæй хицæн кæнын зонын, алыхуызон ситуаци ты йын аргъ кæнын зонын. Адæймаджы раконд хъуыддагтæй хорз кæнæ æвзæр рахонæн кæцыйæн ис, уый æмбарын (афтæ хи	Ног темæ ахуыр кæнынны урок	Ног темæ. Уацмысты жанртæ зонын. Æмдзæвгæйы мидис æмбарын. Поэты фæдзæхст. . Радзырды темæ, сæйраг хъуыды. Сæйраг геройы миниуджытæ, йæ архæйдтытæ.		
8	1	«Фаззаг» Хетагкаты Къоста					

9	1	«Сабита ама Фаззаг» Хозиты Яков	хъуыддагтæн дæр). Хи хорз, кæнæ æвзæр миниуджытыл сæттын æмæ сæ æмбарын. Дæ райгуыраен бæстæимæ, Уæрæсеимæ дæ цы бæтты, уыцы миниуджытæ зонын æмæ сæ дзурын. Дæхи хуызæн чи нæу, ахæм адæмимæ дзурын зонын, æндæр адæмы хæттыты минавæрттæн аргъ кæнын. Иумæйаг хи дарыны æгъдæуттæй пайда кæнын зонын, конфликттæй хи хъахъхъæнын. Алыхуызон ситуациыты хи дарыны æгъдæуттæ æвзарын зонын. Хи æвзæр миниуджытæ зонын æмæ сын дзуапп дæттын(хи æфхæрын зонын, искайы æфхæрд æмбарын дæхи раконд æвзæр хъуыддаджы тыххæй)	Ног æрмæг фидар кæнын	Æмбаргæ æмæ аив каст. Текстæй хъæугæ скъуыддзаг æвзарын. Алы хъуыдыйады мидис дæр интонацийы фæрцы раст æмбарын. Къæйттæй куыст. Диалогы архайын.		

10	1	Чеджемты Г.»Афта райдыдта фаззаг»).Цыбыргонд ай)		Ног темæ ахуыр кæныны урок	Уацмысты жанртæ. Темæ, сæйраг хъуыды. Диалогы архайын. Архайджыты миниуджытæ. Æрдзы ивддинаедтæ фæззыгон. Адамон æмæ литературон аргъауы хицæндзинад. Тагъдзуринаг бахъуыды кæнын. æмбисæндтыл бакусын.		
11	1	Хъодзаты Ахсар «Парчы»					
12	1	Хетагкаты Къоста. «Цъиу ама сываллатта»		Ног æрмæг	Жанр. Сæйраг хъуыды. Архайджыты митæн аргъ кæнын. Диалогы архайын. Цы зонд амонь аргъау? Фæрстытæн дзуапп дæттын. Пълан аразын.		
13	1	Михаил Пришвин «Дыууа дзывылдары»		Ног æрмæг	Жанр. Афæдзы афон. Адæймаг æмæ цæрæгойты'хсæн ахаст. Уацмыс хæйттыл дих кæнын. Диалог аразын. Адæймаджы цавæр миниуджытыл дзырд цæуы радзырды? Аив кæсын, орфоэпийы нормæтæ хынцгæйæ. Аргъауы сырдонцъиуимæ йæ абарын.		
14	1	Астемыраты Изет «Тики сама миста»		Ног æрмæг	Жанр. Афæдзы афон. Текстимæ куыст. Фæззæджы тарст. Зымæгон нывтæ. Нывимæ куыст. Аив кæсын. Радзырд æрхъуыды кæнын. Фæззæджы мæйтæ.		

15	1	Джыккайты Шамил «Ахсары цуан»		Ног темæ ахуыр кæныны урок	Уацмысы жанр. Темæ, сæйраг хъуыды. Чи уыд æцæг æххуыстгæнæг? Диалогы архайын. Аив кæсын орфоэпион нормæтæм гæсгæ. Адæймаджы хорз æмæ æвзæр миниуджытæн аргъ кæнын Фæрстытæн дзуапп дæттын. Ног дзырдтæ бахъуыды кæнын.		
16	1	Витали Бианки»»Уыг»		Ног æрмæг	Темæ, сæйраг хъуыды. Æмбаргæ каст. Уацмыс хæйттыл дих кæнын. Пълан аразын. Адæймаджы хуыздæр миниуджытæн аргъ кæнын. Рæдыдыл сæттын æмæ йæ раст кæнын. Радзырдæн æндæр сæргонд дæттын. Нывтыл бакусын. «Сдзурын сæ кæнын». Фæрстытæн дзуапп дæттын.		
17	1	«Малдзыг ама ахсынкъ» Ирхафсан.		Ног æрмæг	Уацмысы жанр. Темæ, сæйраг хъуыды. Адæймаджы хорз æмæ æвзæр миниуджытæ. Бинонтæ: мад, фыд хо æмæ æфсымæры 'хсæн ахастытæ. Рæстдзинад æмæ сайын. Уацмысы сæйраг персонаж. Рæдыд æмæ йæ раст кæнын. Уацмысы цаутæ фæд- фæдыл равæрын, сæйрагдæры дзы рахицæн кæнын. Тексты хъуыдыйæдтæй пълан аразын. Хи ныхæстæй дзурын.		

18	1	Хозиты Яков «Сабита ама зымаг» Тагъдзуринаг.		Ног æрмæг	Уацмыс аив кæсын. Жанр, темæ. Адæймаджы æвзæр миниуджытæ. Бинонтæ: мад æмæ æфсымæрты 'хсæн ахастытæ. Æмбисонды мидис æмбарын Уыци- уыци бахъуыды кæнын. Хъуыдыйæдтæ хъæугæ дзырдтæй æххæст кæнын.		
19	1	Адамон сфалдыстад бындурыл Дзугаты Георги «Зымаг»(Цыбырго ндай)		Ног æрмæг	Литературон аргъауы хицæндзинад. Ирони. Уацмыс кæсын æмæ хи ныхæстæй дзурын. Хи цæстæнгас æвдисын. Хæлардзинадæн уæйгæнæн нæй, æууæнкæн та- хæрæн. Уацмысæн æндæр кæрон æрхъуыды кæнын.		
20	1	Кокайты Тотрадз «Зымаг Хахты»		Рефлекси.	Хи зониндзинадтæ сбæрæг кæнын. Цы бахъуыды кодтон рацыд æрмæгæй. Мæ зæрдæмæ арфдæр цы бахызт. Æз афтæ бакодтаин? Цæмæн равзæрста автор йæ уацмысæн дæлгоммæ ныхас(13рони)? Цы цæстæнгас мæм сæвзæрд уацмысы сæйраг персонажмæ?		
21	1	Чеджемты Геор.»Зымагон цуан».		Ног æрмæг	Уацмыс аив кæсын. Жанр, темæ. Адæймаджы æвзæр миниуджытæ. Бинонтæ: мад, фыд æмæ сæ лæппуйы 'хсæн ахастдзинадтæ. Диалогон ныхасы архайын. Æмбисæндты хъуыды равзарын. Пъланмæ гæсгæ радзырд хи ныхæстæй дзурын.		
22	1	Хозиты Макар «Зымагон»		Ног æрмæг	Уацмыс аив кæсын. Жанр, темæ. Адæймаджы æвзæр миниуджытæ. Бинонтæ: мад, фыд æмæ сæ лæппуйы 'хсæн ахастдзинадтæ. Диалогон ныхасы архайын. Æмбисæндты хъуыды равзарын. Пъланмæ гæсгæ радзырд хи ныхæстæй дзурын.		

23	1	Хетагкаты Къоста «Науагбонты зараг»		Ног æрмæг	Уацмысты жанртæ. Сæйраг хъуыды, темæ. Æнæрхъуыдыдзинад, хинæй цæуын. Сыгъдæгзæрдæ æмæ æнæхин уæвын. Ирхæфсæн æмæ тагъдзуринаг. Хатдзæгтæ скæнын. Диалогон ныхас. Къæйттæй куыст.		
24	1	Сергей Михалков (Дзасохты Музаферы талмац «Ног азы чи рцыд ,ахам ацаг хабар»			Уацмысты жанртæ. Сæйраг хъуыды, темæ. Æнæрхъуыдыдзинад, хинæй цæуын. Сыгъдæгзæрдæ æмæ æнæхин уæвын. Ирхæфсæн æмæ тагъдзуринаг. Хатдзæгтæ скæнын. Диалогон ныхас. Къæйттæй куыст		
25	1	Хетагкаты Къоста «Каман цы...»Тагъдзуринаг		Контролон урок	Рацыд уацмыстыл афæлгæст. Авторты зонын. Адæймаджы æвæрццæг æмæ æппæрццæг миниуджытæ. Бинонты 'хсæн хуыздæр ахастдзинæдтæ цы уацмысты ис , уыдон хицæн кæнын. Æвзæр миниуджытæ æмæ сæ аххосæгтæ. Тагъдзуринагтæ, æмбисæндтæ æмæ ирхæфсæнтæй цы бахъуыды кодтой. Ахуыргæнæг æмæ скъоладзауты иумæйаг хатдзæг. Сабиты хи хъуыдытæ. Диалогон ныхас. Зæрдывæрдæй чи цавæр æмдзæвгæ бахъуыды кодта. Къордтæй æмæ къæйттæй куыст		
26	1	Джыккайты Шамил «Хъохъо» Амбисандта		Ног темæ ахуыр кæныны урок	Лирикон æмдзæвгæ. Автор. Зымагон æрдзы ивддзинæдтæ. Абарст(мит æмæ ссад). Сабиты æнкъарæнтæ. Зæрдывæрдæй йæ ахуыр кæнын. Уыци-уыци. Радзырд. Зымагон хъызт. Сырддонцъиуы æргъæвст. Тудзийы диссаджы ми. Абарст(адæймаг æмæ цæрæгойтæ). Радзырд хæйттыл дих кæнын. Сæргæндтæ сын хъуыды кæнын. Къордтæй куыст.		

27	1	Сергей Михалков (Чеджемты Георы талмац) «Бирагъыл сайд куыд арцыди»		Ног æрмæг	Литературон аргъау. Йæ хицæндзинад. Хæларзæрдæ æмæ æууæнк. Чъындыдзинад, хиндзинад. Рæдыд афойнадыл раст кæнын. Нывтæм гæсгæ куыст. Дзырдуатон куыст. Сценкæ саразын		
28	1	Астемыраты Изет «Фыдфыдуагты Фыдбылыз ,канна Амындтыта- ардыдтыта		Ног æрмæг	Нывты бæсты хъæугæ дзырдтæ æвæрын. Фæрстытæн дзуапп дæттын. Уыци-уыцитæ базонын. Стъæлфыты бæсты хъæугæ дзырд æвæрын. Зымæджы мæйтæ бахъуыды кæнын.		
29	1	Виктор Галявкин (Астемыраты Изеты малмац) «Скъаппы»		Ног æрмæг	Лирикон уацмыс. Дзырдуатон куыст. Нывмæ гæсгæ радзырд кæнæ аргъау æрхъуыды кæнын.		
30	1	Колити Витали «Кудзиго».Мастайма ран		Ног æрмæг	Нывмæ гæсгæ куыст. Уацмысы жанр, йæ мидис. Радзырды сæйраг архайæг Тетейы миниуджытæ. Сабиты цин. Тетейы нанайæн характеристика раттын. Лексикайыл куыст. «Хæдзаронты» нысаниуæг.		
31	1	«Робин-бобин (Англисаг фольклорай).Амбисо нд.Тагъдзуринаг		Ног темæ ахуыр кæныны урок	Темæйы мидис. Уацмысты жанртæ,сæ сæйраг хъуыды. Цæмæ разæнгард кæнынц сабиты? Æмдзæвгæйы афæдзы афон. Дзырд синонимæй ивын. Зæрдывæрдæй ахуыр кæнын. Аргъаумæ æмбисонд æрхæссын. Уацмысы сæйраг хъуыды æвдисæг бынат агурын. Дзырдуат.		

32	1	Дзасохты Музафер «Ныстуанта»		Ног æрмæг	Уацмысты жанртæ, сæ сæйраг хъуыды. Дыууæ чызджы абарын, æмбисæндтæ сæм æрхæссын. Радзырдæн хорз кæрон æрхъуыды кæнын. Фæндонмæ гæсгæ æмдзæвгæйы хай зæрдывæрдæй ахуыр кæнын. Радзырдæн хорз кæрон æрхъуыды кæнын.		
33	1	Багаты Лади «Ирбег ама Додти».		Ног æрмæг	Уацмысы сæйраг хъуыды. Адæймаджы æвзæр миниуджытæ-хивæнд, хиппæлой æмæ рæузонд. Радзырд пъланмæ гæсгæ хи ныхæстæй дзурын. Ног дзырдтæ. Беседæ: «Хи куыд дарын хъæуы». Филя æмæ æмдзæвгæйы лæппуйы миниуджытæ абарын. Уыци-уыцитыл куыст..		
34	1	Тъехты Амыран «Батаг раст бакодта» (Цыбыргондай).Ерха фсан		Ног æрмæг	Уацмысы сæйраг хъуыды. Адæймаджы хорз миниуджытæ: коммæ кæсын, хистæры ныхасæн аргъ кæнын. Раст хъомылад: сывæллоннæн йæхи куыстыл æфтауын, амонын ын. Къæйттæй куыст-диалогы архайын. Аив кæсын æмæ хи ныхæстæй дзурын.		
35-36	1	Ганс Христиан Андерсен (Дзасохты Музаферы талмац) «Фондзай иу карддзамы»		Ног æрмæг	Уацмысты сæйраг хъуыды. Жанртæ. Адæймаджы æвзæр миниуджытæ: æгоммæгæс, хивæнд хистæры ныхасæн аргъ нæ кæнын. Мад хъомыладон мадзæлттæ. Фарст: Мад раст бакодта? Хи хъуыдытæ зæгъын. Рольтæм гæсгæ каст. Аив, раст æмæ æмбаргæ каст. Басняйы сæйраг хъуыды. Ирхæфсæн кæнæ басня зæрдывæрдæй бахъуыды кæнын.		

37	1	«Узын ама паддзах».Амбисонд. Уаламхасан армаг «Сидзар»,»Ном» .Тагъддзуринаг		Ног æрмæг	Уацмысы сæйраг хъуыды. Жанр. Адæймаджы æвзæр миниуджытæ: зивæгтæнаг, æгоммæгæс, хивæнд хистæры ныхасæн аргъ нæ кæнын. Фарст: Кæй аххосæй сси Мыстачъе ахæм? Фыццаг хайы фæстæ фарст: Дарддæр Мыстачъи цы хъуамæ фæуа? Цæггай –абзацгай каст. Хъæлæсы уагæй мад æмæ фыды ныхæстæ хицæн кæнын. Дыккаг хай: Сабыр хъæлæсы уагæй кæсын, æртæ хайыл æй адих кæнын, алы хайæн дæр сæргонд раттын. æмсисæндтæ аргъауы кæцы бынат æвдисынц, уыдон ссарын. Аргъауæн хорз кæрон æрхъуыды кæнын. Уацмысы жанр. Рольтæм гæсгæ каст. Уацмысы сæйраг хъуыды æвдисæг дзырдтæ агурын. Ныв цы хаймæ ахæссæн ис, уыцы бынат ссарын æмæ йæ бакæсын. Текст цы хъæлæсы уагæй кæсгæ у, уый сбæрæг кæнын. Тексты агурын, фæрстытæн дзуапп цы бынат ратдæн,уый. Хи ныхæстæй йæ радзурын. Хи зонындзинæдтæ сбæрæг кæнын. Цы			
38		Чеджемты Геор «Диссагта» Тагъддзуринаг		Ног æрмæг. Рефлекси	Уацмысы сæйраг хъуыды æвдисæг дзырдтæ агурын. Ныв цы хаймæ ахæссæн ис, уыцы бынат ссарын æмæ йæ бакæсын. Текст цы хъæлæсы уагæй кæсгæ у, уый сбæрæг кæнын. Тексты агурын, фæрстытæн дзуапп цы бынат ратдæн,уый. Хи ныхæстæй йæ радзурын. Хи зонындзинæдтæ сбæрæг кæнын. Цы			

					бахъуыды кодтон рацыд æрмæгæй. Мæ зæрдыл тынгдæр цы бадардтон. Радзырд æмæ æмдзæвгæ кæрæдзийæ цæмæй хицæн кæнынц. Цы у басня та? Чиынды кæрон цы нывтæ ис, уыдонæй темæмæ хæстæгдæр чи у, уымæ гæсгæ чысыл радзырд саразын		
39	1	Кадзаты Станислав «Алцы иннардам фацис» «Кадтай - Цадтай		Ног темæ ахуыр кæныны урок	Темæйы хицæндзинад. Нывы æмæ æмдзæвгæйы æнахуырæй цы ис?. Æмдзæвгæйы архайджытæ æцагæйдæр кафын зонынц? Аргъæутты иууылдæр сæ кæрæдзимæ хæлар цæстæй кæсынц? Сырдтæй алкæцыйы миниуæг дæр радзурын. Зæрдывæрдæй йæ сахуыр кæнын. Ирхæфсæн бахъуыды кæнын.		
40	1	«Сырдон уайгуыты куыд фасайдта»,»Тассаг Балц» Палиндром		Ног æрмæг	Литературон аргъау. Автор. Цавæр уацмысæй 20А зындгонд у автор? Аргъауы сæйраг хъуыды. Хъуыдымæ гæсгæ сæргонд æвзарын. Фыссæджы ахаст йæ персонажмæ. Уыци-уыци бахъуыды кæнын.		
41	1	Хетагкаты Къ.»Чи да? Палиндром		Ног æрмæг	Лирикон æмдзæвгæ. Йæ мидис. Сабиты æнкъарæнтæ æргом кæнын. Æмдзæвгæ зæрдывæрдæй сахуыр кæнын. Радзырд аив кæсын. Йæмидис ын æмбарын кæнын. Цæрагойты миниуджытæ зонын.		

42		Гадияты С.»Уалдзаг Ирыстоны» Ирхафсан		Ног æрмæг	Радзырды мидис. Йæ сæйраг хъуыды		
43	1	Чеджемты Г.»Уалдзыгон барагбон»		Ног æрмæг	Æмдзæвгæ кæсын. Дзырдурат. Æмбисæндтæ ахуыр кæнын. Аргъау рольтæм гæсгæ кæсын. Афæдзы афонтæ. Мыдыбындзыты миниуджытæ. Уацмыс хæйттыл дих кæнын		
44	1	Коцойты А.»Тулдз ама Мацкъор» Ирхафсан. Уаламхаса н армаг. «Нал и уалдзагма архъац»,»Уалдзаджы комы таф»Дусойты Марат.		Ног æрмæг	Литературон аргъау. Авторы зонын. Аргъауы сæйраг хъуыды. Нартхоры гагайы тас. Йæ ирвæзынгæнаг. Æрдзы ивддзинадтæ уалдзыгон. Уыци-уыци ахуыр кæнын. .		
45	1	Баситы Мысосты радзырдма гасга «Хъабатыр Исса»		Ног темæ ахуыр кæныны урок	Аргъауы сæйраг хъуыды. Литературон æмæ адæмон аргъауы хицæндзинад. Аив кæсын, хи ныхæстæй дзурын. Хæларыл хинæй цауын. Хи хъуыдытæ зæгъын. Цæрагойты миниуджытæ.		
46	1	Дзаттиаты Т «Илита» Амбисонд		Ног æрмæг	Лирикон æмдзæвгæ. Уалдзыгон мæргътæ. Зæрватыччы миниуджытæ. Тагъдзуринаг æмæ æмдзæвгæ зæрдывæрдæй ахуыр кæнын. Уыци-уыцитæ базонын.		

47	1	«Цыколайы лаппута (Цыбыргондай)		Ног æрмæг	Литературон аргъау. Авторы зонин. Аргъауы сæйраг хъуыды. Нартхоры гагайы тас. Йæ ирвæзынгæнæг. Æрдзы ивддзинæдтæ уалдзыгон. Уыци-уыци ахуыр кæнын.		
48	1	Царукъаты Валодя «Ананом салдат»		Ног æрмæг	Лирикон æмдзæвгæ. Уалдзыгон мæргътæ. Зæрватыччы миниуджытæ. Тагъддзуринаг æмæ æмдзæвгæ зæрдывæрдæй ахуыр кæнын. Уыци-уыцитæ базонин.		
49	1	Цагараты Гиго «Иумайаг у захх»		Ног темæ ахуыр кæныны урок	Радзырд. Йæ сæйраг хъуыды. Нывмæ гæсгæ куыст. Цы у ирон лæгæн Фыдыбæстæ? Райгуырæн бæстæ æмæ ныййарæг мад. Уарзон хъæбул æмæ хъæбулы уарзондзинад. Фыдæлты æгъдæуттæ æмæ мадæлон æвзаг. 2		
50	2	Гадияты Цомахъ.»Цаман ай уарзын аз маФыдбаста?		Ног æрмæг	Радзырды автор, йæ сæйраг хъуыды. Дзырднатон куыст. Текст раст, æмбаргæ каст бакæнын. Ныв цы бынатмæ ахæссæн ис, уый ссарын æмæ бакæсын. Фæрстытæн дзуæппытæ дæттын.		

51	1	Бзарты Р.»Ирыстон»		Ног æрмæг	Лирикон æмдзæвгæ. Автор. Нывмæ гæсгæ куыст. Æнæзонгæ дзырдтæ сбæрæг кæнын. Раст кæсын. Хъæлдзæг хъæлæсы уагæй кæсын. Аив кæсыны конкурс саразын(жюриы скъоладзаутæ сæхæдæг). Палиндром бахъуыды кæнын.		
----	---	--------------------	--	-----------	---	--	--